

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
Факультет історії, політології та національної безпеки
Катедра політології та публічного управління

На правах рукопису

ГОНЧАРУК ОЛЕГ АНОТОНОВИЧ
ПРОЦЕСИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ У ДЕРЖАВАХ
ЗАХІДНИХ БАЛКАН

Спеціальність: 052 «Політологія»

Освітньо-професійна програма: «Політологія та державне управління»

Робота на здобуття освітнього ступеня «Бакалавр»

Науковий керівник:
ПАНИШКО ГАЛИНА ТАРАСІВНА
кандидат політичних наук, доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ
Протокол №
засідання кафедри політології та
публічного управління
від 2025 р.
Завідувач кафедри
проф. Бусленко В. В.

Луцьк – 2025

АНОТАЦІЯ

Гончарук. О. Процеси європейської інтеграції у державах Західних Балкан. Кваліфікаційна робота на правах рукопису на здобуття освітнього ступеня «Бакалавр». Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2025.

У кваліфікаційній роботі було визначено актуальність, встановлену мету та завдання дослідження євроінтеграційних процесів в Західнобалканського регіоні. У бакалаврській роботі здійснено комплексний аналіз процесів інтеграції до Європейського Союзу у державах Західних Балкан, а саме - Чорногорії, Албанії, Північної Македонії, Сербії, Боснії і Герцеговини, Косово та Хорватії.

Дослідження базується на історичному підході та кейс-методі, що дало змогу простежити етапи розвитку співпраці цих країн з Європейським Союзом, зокрема, в контексті виконання Копенгагенських критеріїв та імплементації європейського законодавства. Структура роботи включає теоретичні засади євроінтеграції, аналіз національних стратегій, а також чинників, що гальмують або стимулюють цей процес. Зроблено висновок, що прагнення до членства в ЄС є основою зовнішньополітичного курсу регіону, сприяє модернізації управлінських інституцій, реформуванню правової системи та розвитку громадянського суспільства відповідно до стандартів ЄС.

Ключові слова: Західні Балкани, Європейський Союз, євроінтеграція, процес, Європейська Комісія, Європейська Рада, держава-кандидат на членство

ЗМІСТ

Розділ 1. Теоретико-методологічна розробка тематики наукового дослідження	7
1.1. Наукова розробка тематики дослідження у вітчизняній та зарубіжній політичній науці та аналітиці	7
1.2. Категоріально-понятійний апарат	9
Розділ 2. Євроінтеграційна перспектива Чорногорії, Албанії та Північної Македонії.....	15
2.1. Європейський шлях Чорногорії в період становлення незалежності	15
2.2. Шлях Албанії до ЄС в період пост-комуністичного урядування	19
2.3. Зовнішньополітичні суперечки як каталізатор довгоплинності євроінтеграції Північної Македонії.....	24
Розділ 3. Євроінтеграційна перспектива Сербії, Боснії і Герцеговина та Косово.....	29
3.1 Шлях Сербії до ЄС в період пост-югославського управління ...	29
3.2. Етно-культурні виклики боснійської державності як перешкоди на шляху до ЄС.....	34
3.3. Дефіцит визнання Косово як перешкода до повноправного членства в європейському об'єднанні	38
Розділ 4. Хорватія як приклад успішної євроінтеграції в регіоні	44
ВИСНОВКИ.....	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	52

ВСТУП

Актуальність теми дослідження: Обумовлена тим, що проведення комплексних реформ для забезпечення євроінтеграційної перспективи держав Західних Балкан має ключове місце для створення більш відкритого, демократичного та правового суспільства у відповідних держав з метою подолання проблем з дефіцитом верховенства права, непотизмом, хабарництвом та міжетнічних суточок.

Європейська інтеграція держав Західних Балкан стала одним з центральних геополітичних процесів після розпаду Югославії. Наслідком міжетнічних протистоянь в 1990-х років стало руйнування політичних і правових інститутів країн регіону, що зумовило потребу в глибокій трансформації цих систем у дусі демократичного та правового розвитку.

Власне тому Європейський Союз розглядав євроінтеграцію Західних Балкан як засіб для встановлення сталого миру й економічного відновлення у регіоні. Ключовою цілю процесу було створення належної безпекової архайки регіону та забезпечення сталого миру на його території.

Водночас здобуття членства у ЄС для балканських країн виявилось довготривалим і надзвичайно складним. Хоча декларації про європейську перспективу держав були ухвалені ще у 2000-х роках, бажаного членства до цього часу досягла лише Хорватія у 2013 році, а інші держави регіону залишаються кандидатами або навіть потенційними. Така затримка пояснюється багатьма чинниками, зокрема, складними внутрішньополітичними процесами у самих країнах та використання євроінтеграції у двосторонніх суперечках, як це сталося у випадку Північної Македонії.

Така комплексна трансформація суспільств Західних Балкан становить інтерес не лише для практиків, але й для науковців, оскільки демонструє механізми, за допомогою яких інтеграційний тиск ЄС сприяє консолідації миру, гармонізації законодавства і подоланню націоналістичних дискурсів.

Таким чином, вивчення процесів європейської інтеграції в Західних Балканах є надзвичайно актуальним для політології та міжнародних відносин, адже вони впливають на безпеку Європи, становлення демократичних інститутів і вирішення складних міждержавних протиріч.

Стан наукового дослідження: в українській аналітичній та політичній науці питанням європейської інтеграції держав Західних Балкан займалися наступні науковці: Колотило. М, Кравченко.Д, Парфінєнко.А, Скрипник.О.

Мета дослідження: Метою роботи є виявлення політичних та правових аспектів реформ в державах Західних Балкан і проблем, з якими стикаються ці країни на шляху до повноправного членства в ЄС. Для реалізації мети потрібно виконати наступні завдання:

- Детально проаналізувати історико-політичні передумови євроінтеграційних процесів у Західних Балканах після розпаду Югославії.
- Дослідити правові механізми інтеграції до ЄС та зміни у законодавстві країн регіону під їх впливом.
- Охарактеризувати основні політичні і правові реформи, проведені державами регіону в контексті європейської інтеграції.
- Визначити ключові виклики й перешкоди на шляху до ЄС
- Провести порівняльний аналіз інтеграційних стратегій і результатів реформ окремих країн регіону для виявлення загальних закономірностей.

Об'єкт дослідження – політичні та правові аспекти євроінтеграційних процесів у державах Західних Балкан, а також проблеми і виклики, які виникли у них під час проведення реформ на шляху до членства у ЄС.

Предмет дослідження – процеси євроінтеграції у державах Західних Балкан.

Методологія дослідження. Історико-політичний підхід - дозволяє простежити хронологію і причини трансформаційних процесів у Західних Балканах. Порівняльний підхід - дає можливість зіставити досвід різних країн регіону та інтерпретувати спільні і відмінні риси їх інтеграційних шляхів. Системний підхід - забезпечує аналіз європейської інтеграції як взаємопов'язаного комплексу політичних, правових і соціально-економічних явищ.

Практичне значення одержаних результатів дослідження. Результати дослідження мають важливе значення для представників наукового та експертного середовища, які займаються вивченням питань,

пов'язаних з європейською інтеграцією. Також аналіз євроінтеграційного досвіду Західних Балкан є важливим для євроінтеграційних прагнень України, оскільки надає цінний досвід в питанні впровадженні інституційних реформ всередині держави та можливих викликів, з якими може стикнутися Україна на шляху до членства в ЄС.

Апробація роботи: За матеріалами дослідження виконано та опубліковано тези за темою: «Західні Балкани у світлі сучасних геополітичних тенденцій» у збірнику наукових та навчально-методичних праць «Всеукраїнські політологічні читання імені професора Богдана Яроша», взяв участь у конференції.

Структура дослідження: Робота складається з вступу, 4 розділів, 8 підрозділів, висновку та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА РОЗРОБКА ТЕМАТИКИ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Наукова розробка тематики дослідження у вітчизняній та зарубіжній політичній науці та аналітиці

Питання євроінтеграції Західнобалканського регіону займає важливе місце у висвітленні специфіки євроінтеграційних процесів у Хорватії та державах-кандидатах та те, як пост-югославська реальність впливає на взаємодію між ними та Європейським Союзом загалом.

Також вивчення євроінтеграційних процесів держав ЗБ надає краще уявлення стосовно широкої проблематики політико-соціальних та етно-культурних питань, з якими стикаються держави регіону на шляху до отримання повноправного членства в Європейському об'єднанні.

У вітчизняній науковій літературі вивченням євроінтеграційних процесів у державах Західних Балкан займалася значна кількість, але можна виділити наступних: Колотило.М., Кравченко.Д, Парфіненко.А, Скрипник.О.

Колотило.М у своїй науковій публікації під назвою «Реформа системи правосуддя Албанії в контексті процесу вступу до Європейського Союзу» висвітлює тему реформації системи судочинства Албанії в контексті євроінтеграційних прагнень держави.

Ним було, зокрема, розглянуто те, які механізми були застосовані урядом Албанії для забезпечення сталого функціонування незалежної судової системи на території держави шляхом впровадження відповідної законодавчої бази.

Кравченко.Д у науковій публікації під назвою «Європейська інтеграція Північної Македонії: виклики ХХІ ст» розглядає те, які виклики в соціальній та етно-культурній площині переживає Північна Македонія на своєму шляху до повноцінної євроінтеграції. У дослідженні особливий акцент займала македоно-болгарська суперечка стосовно історичної та лінгвістичної складової.

Парфіненко.А в науковій роботі під назвою «Війна в Україні та Західні Балкани: імперативи нової геополітичної динаміки розширення ЄС» розглядає те, як повномасштабне вторгнення РФ в Україну стало каталізатором для ЄС щодо пришвидшення євроінтеграційних процесів для держав Західнобалканського регіону.

Також автор аналізує те, з якими викликами та перешкодами стикаються держави-кандидати на своєму шляху до отримання повноправного членства в ЄС.

Скрипник.О в науковій публікації «Євроінтеграція Республіки Північна Македонія: здобутки, проблеми та перспективи» розглядає те, як відбувається процес євроінтеграції Північної Македонії та те, з якими проблема стикнулася держава на шляху до отримання членства. Особлива увага приділена суперечці з Грецією за правильність назви Македонія, яка довгий час була камнем спотикання між обома державами.

Також Скрипник.О у власній науковій публікації під назвою «Особливості процесу інтеграції Республіки Албанія до Європейського Союзу» висвітлила процес євроінтеграції держави з періоду падіння комуністичної диктатури до початку 20-х років. Нею були висвітленні виклики та перешкоди, з якими стикається Албанія на шляху до повноправного членства, а також те, які програми впроваджує об'єднання для забезпечення євроінтеграційних прагнень держави.

У зарубіжній науковій літературі вивченням євроінтеграційних процесів у державах Західних Балкан займалася значна кількість учених, але можна виділити наступних: Bazić.J, Mexhuani B, Milačić, F, Puljiz, J, Butković, H.

Bazić.J у науковій публікації під назвою «Relations of Serbia and the European Union: Socio-Historical Determinants *and* the Contemporary Political Issues» розглядає історію взаємовідносин між Сербією та ЄС від періоду початку розпаду Югославії до кінця 10-років. В публікації акцентується увага на проблемах та викликах, з якими стикнулася Сербії на шляху до отримання повноправного членства.

Mexhuani B у своїй науковій публікації під назвою «The prospects and challenges of Kosovo's accession to the EU in light of the EU's policies and priorities» розглядає взаємодію ЄС з Косово шляхом підтримки об'єднанням розвитку демократичних та правових інституцій на території новітньої держави. Також з цим розглядаються різного роду програми підтримки ЄС, які допомагають в цьому з метою подальшої євроінтеграції держави.

Milačić, F в науковій праці під назвою «Europeanization and the Statehood Problem: The Cases of Croatia and Serbia» розглядає причини успішної інтеграції Хорватії в загальний європейський простір та те, які уроки з цього може для себе вивчити громадськість та керівництво Сербії. Також автор розглядає взаємозв'язок між питанням державності та подальшої європеїзації.

F, Puljiz, J, Butković, H у спільній науковій праці під назвою «Crisis Era European Integration; Economic, Political and Social Lessons from Croatia» розглядається історія євроінтеграційних процесів на території Хорватії та те, з якими перешкодами та викликами держава стикнулася на шляху до того, щоб стати 27 членом ЄС.

1.2. Категоріально-понятійний апарат

Держава – єдина територіальна організація політичної влади, яка існує та функціонує через систему органів публічної влади. Держава виступає офіційним представником суспільства та забезпечує за допомогою спеціального апарату реалізацію власної політики, цілість та безпеку всього суспільства.

До ознак держави належать: територія, суверенітет, апарат публічної влади, апарат примусу, право на збір податків, правова система, державна символіка, зовнішні зв'язки та фінансова система.

Регіон – певна територіальна одиниця, яка вирізняється з-поміж інших таких же одиниць власними специфічними рисами, будь-то географічними, культурними чи економічними [1].

Балкани – регіон, який знаходиться в Південно-Східній Європі, простягаючись від узбережжя Хорватії на Заході до узбережжя Греції на

Півдні. Назва регіону була умовлена наявністю Балканських гір на його території.

Західні Балкани – неологізм, який використовується установами міжнародних організацій(здебільшого Європейським Союзом) для позначення тих держав Балканського півострова, більшість з яких ще знаходиться на порозі вступу до ЄС.

До цих держав належить: Хорватія, Чорногорія, Албанія, Північна Македонія, Сербія, Боснія і Герцеговина та Косово

Європейський Союз – наднаціональне політичний союз 27 держав, який об'єднаний спільними цінностями (демократія, плюралізм думок, верховенство права), економічними та соціально-культурними зв'язками.

Європейська інтеграція – процес політичної, правової, соціальної, економічної інтеграції між європейськими державами через структуру Європейського Союзу.

Створення ЄС є унікальним та успішним проектом у сфері міждержавного співробітництва, який характеризується власною правовою системою, наднаціональними інституціями та спільною валютою – євро.

У Європейському союзі діє спільний ринок та зона вільного пересування, яка скасовує паспортний та митний контроль на кордонах між державами-членами. Громадяни держав-членів можуть легально перебувати на території іншої держави члена ЄС без обмежених строків та користуватися усіма іншими громадянськими правами, окрім частини виборчих.

Також ЄС має 24 офіційні мови, на які рівною мірою перекладаються документи наднаціональних установ союзу, що виражає багатомовний статус європейського об'єднання

Існують 4 основні інституції ЄС, до яких належать: Європейський парламент, Європейська комісія, Європейська рада та Рада ЄС. Вони разом утворюють систему наднаціональних органів, що займаються обговоренням, розробкою, прийняттям та впровадженням загального європейського законодавства, яке діє на території всього об'єднання.

Європейська Комісія – наднаціональний орган виконавчої влади ЄС, який займається просуванням спільних інтересів держав-членів об'єднання на міжнародній арені; пропонує Європейському парламенту відповідне законодавство, а також займається складенням річних бюджетів для затвердження іншими інституціями ЄС.

Представниками ЄК є голова та єврокомісари, кожен з яких відповідає за певний профіль, подібного до національних міністерств. Єврокомісари призначаються по одному від кожної держави-члена, але при цьому вони мають у своїх рішеннях діяти відповідно загальноєвропейських, а не національних інтересів.

Європейський парламент – наднаціональний орган законодавчої влади ЄС, представники якого обираються шляхом прямого голосування громадянами об'єднання на загальних європейських виборах. Європейським парламент займається розробкою(разом з ЄК), внесенням пропозицій та прийняттям загального законодавства ЄС.

Європейська рада – колегіальний виконавчий орган ЄС, який складається з лідерів держав-членів ЄС, президента Європейської ради та голови ЄК, та який визначає та затверджує разом з іншими євро-інституціями загальний напрямок у сфері впровадження та реалізації загального курсу об'єднання.

Рада Європейського Союзу – наднаціональний орган об'єднання, який складається з представників міністерств держав-членів відповідного профіля та одного комісара в цій же галузі. Рада ЄС координує спільну політику ЄС в певній галузі та розробляє зовнішню та безпекову політику ЄС на основі настанов Європейської Ради.

Окремо варто виділити Високого представник ЄС із зовнішньополітичних питань. Високий представник ЄС з питань закордонних справ і політики безпеки – людина, яка головує над міністрами закордонних справ держав-членів ЄС та займається координацією спільною зовнішньої та безпековою політики європейського об'єднання.

Окремо також варто виділити Раду Європи. Рада Європи – міжнародна організація, яка охоплює широкий європейський ареал та займається співробітництвом у сфері зовнішньої політики, дотримання правових норм та впровадженні принципів ліберальної демократії. Із держав ЗБ лише Косово не є членом Ради Європи.

Першим крок на шляху до повноцінної європейської інтеграції є укладання Угоди про асоціацію між державами Європейського союзу та державою-заявником, яка бажає стати членом союзу в довгостроковій перспективі.

Ця угода слугує взаємними зобов'язаннями двох сторін на шляху становлення євроінтеграційних процесів державою-заявником, де держава-заявник повинна виконати певні реформи у різних сферах суспільно-політичного життя в обмін на надання фінансової допомоги та більш відкритого доступу до ринків ЄС.

Подальшим крок на здобуття членства в союзі є отримання статусу держави-кандидата на членство в ЄС, що слугує поворотним моментом в закріпленні євроінтеграційних прагнень держави-заявника.

НАТО – військово-політично альянс європейських та північноамериканських держав з метою співробітництва у сфері оборонних спроможностей, національної безпеки та боротьби з військовими та гібридними загрозами. У документах союзу закріплений принцип колективної оборони держав-членів у випадку військової агресії на когось з них.

Шенгенська зона – зона вільного пересування між державами ЄС та Норвегія з Ісландією, яка забезпечує відсутність митного та прикордонного контролю між державами. Для входження до Шенгенської зони потрібно відповідати певним критеріям правоохоронної діяльності. Для держав, що не входять до ЄС, але належать до континенту є безвізовий режим, який дозволяє громадян подорожувати без віз до ЄС протягом 90 днів.

SEPA – економічна програма ЄС, яка розроблена для полегшення транзакцій та іншого роду фінансових операцій у євро з держав-членів

об'єднання до держав-кандидатів на членство. З держав ЗБ до цієї програми належить Чорногорія, Північна Македонія та Албанія.

Право вето – це можливість для держави-члена ЄС одноосібно заблокувати рішення стосовно впровадження тією чи іншою політики в загальний європейських дискурс. Також правом вето слугує можливістю для держав блокувати входження чи початок переговорів з ЄС певною держави-кандидата.

Євროзона – група держав членів ЄС, які користуються спільною валютою під назвою євро для проведення різного роду фінансових операцій в межах відповідної зони. В більшості до єврозони можуть доєднатися лише ті держави, які входять до об'єднання, але є винятки у вигляді Чорногорії та Косово.

Держава-кандидат на членство в ЄС – держава, яка перебуває на шляху до вступу до Європейського союзу, потребуючи адаптації національного законодавства до європейського та перейняття загальних стандартів об'єднання.

Варто відміти, що статус кандидата на членство в ЄС держава може як і розширити до повноцінного членства, так і «заморозити» через відтік у сфері демократичних інституцій та верховенства права, що слугуватиме фактичному закриттю переговорів на певний час.

Копенгагенські критерії – це список критеріїв, розроблений в 90-х роках державами-членами та наднаціональними органами ЄС для визначення ступеня прогресу державу у сфері економічної інтеграції, демократичних стандартів та судочинства на її шляху до повноцінного членства в міждержавному союзі.

Статус держави-кандидата на членство в ЄС мають усі держави Західнобалканського регіону, окрім Косово, яке через свій невизначений статус не може в повній мірі отримати цей статус від держав європейського об'єднання.

Важливим аспектом євроінтеграційного процесу держав, які бажають приєднатися до Європейського союзу є початок та розвиток переговорів між державою-кандидатом на членство та державами ЄС за посередництва наднаціональних органів об'єднання.

Північна Македонія є кандидатом на вступ до ЄС, який не може в повній мірі продовжити переговори про членство через вето Болгарії. Косово було визнано потенційним кандидатом через свій невизначений статус, а Боснія і Герцеговина хоча й почала переговори про членство, але переживає складні часи через сепаратизм сербської меншини [2].

Для подальшого шляху до повноправного членства в Європейському Союзі держав-кандидати мають на належному рівні забезпечити впровадження так званих «*acquis communautaire*» у систему власного національного законодавства. Під час процесу розширення вони розділяють на розділи, які держава має виконати для повноправного вступу

Acquis communautaire (фр.суспільне надбання) – система накопичених законодавчих актів та правових рішень, які разом складають основу для загального права ЄС. Держава-кандидат для успішного закінчення переговорів потребує закрити 35 розділів, які відображають її прогрес у впровадженні рішень у різних сферах суспільного життя.

Розширення ЄС – процес приєднання нових європейських держав до європейського об'єднання після забезпечення ними утворення стабільних інституцій у сфері верховенства права та сталої демократії. Останньою державою, яка була прийнята до ЄС на момент 2025 року була Хорватія, яка офіційно стала членом 1 січня 2023 року.

РОЗДІЛ 2. ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНА ПЕРСПЕКТИВА ЧОРНОГОРІЇ, АЛБАНІЇ ТА ПІВНІЧНОЇ МАКЕДОНІЇ

2.1. Європейський шлях Чорногорії в період становлення незалежності

Довгий період свого існування Чорногорія перебувала в орбітні впливу сусідньої Сербії, входячи в спільні об'єднання, в яких серби займали провідне становище та мали суттєвий вплив на процеси у регіоні.

Після розпаду Югославії та початку Балканських воєн 90-х років, питання окремоті Чорногорії набуло все більшої значимості для чорногорського населення. У спільній федерації Югославії це проявлялося у вигляді в незгоди з сербами щодо введення військових дій в Хорватії та Боснії, що врешті призвело до виведення чорногорських частин зі складу югославської армії.

Також чорногорці були незадоволені нерівномірних розподілом влади у федерації та неспроможністю центрального уряду провести належним чином економічну реформу, а економічні санкції ООН щодо Югославію завдали суттєвих збитків чорногорській економіці, що спричинило ще більшу тріщину у відносинах чорногорців та сербів

У 1997 році правляча чорногорська партія «Демократична партія соціалістів Чорногорії» розкололася на дві фракції стосовно підтримки тодішнього президента Сербії Слободана Мілошевича. Група противників на чолі з Мілорадом Джукановичом виступала за подальше відділення Чорногорії від Сербії та створення окремої незалежної держави.

Мілорад Джуканович після перемоги на президентських виборах у Чорногорії в жовтні 1997 почав проводити більш незалежну політику, виводячи чорногорських представників з більшості федеральних установ. Також опозиція полягала в бачення майбутнього Косово та етнічних чисток косовських албанців з боку сербської влади.

Як стверджує енциклопедія «Britannica»: Джуканович критично ставився до сербської політики стосовно Косова, боячись, що як тільки

Мілошевич зведе рахунки з повсталими косовськими албанцями, Чорногорія буде змушена підкоритися твердішій руці Белграду» [3].

Після бомбардування Сербії та Чорногорії війська НАТО та усунення від влади Слобода Мілошевича, то представники Чорногорії мали намір провести референдум стосовно незалежності в 2002, який бив остаточно закінчив конфлікт між прихильниками федерації та самостійниками.

Та згодом було вирішено укласти угоду про створення спільної федерації Сербії та Чорногорії, яка після перехідного 3-річного періоду мала право провести референдум про незалежність.

Саме в форматі спільної федерації зі Сербією, Чорногорія в 2002 році отримала статус потенційного кандидата на членство в ЄС, який розпочав її тривалий шлях до повноцінного членства в організації.

Офіційно процес євроінтеграції розпочався в 2005, коли федерація Сербії та Чорногорія розпочала процес переговорів про асоціацію з ЄС, але вже в 2006 відбувся довгоочікуваний референдум про незалежність, на якому 55% громадян висловилися за незалежність.

Незалежна Чорногорія продовжила шлях до європейської інтеграції, поетапно інтегруючись в загальні європейські органи, кожен з яких займається відповідною специфікою регіону. Першим з таких кроків був вступ держави в Європейську раду, яка займається питанням прав людини.

У 2007 Чорногорія підписала Угоду про стабілізацію та асоціацію з Європейським союзом, що надала державі нові можливості для сталого розвитку та видобування належних демократичних інститутів у сфері парламентаризму та верховенства права.

Вже в 2008 році чорногорський уряд вирішив подати заявку на вступ до ЄС, щоб остаточно закріпити зовнішній вектор розвитку держави, широка підтримка якого була закріплена суспільними настроями.

Важливим аспектом у підтримці зусиль Чорногорії з боку наднаціональних органів влади було надання в 2009 році безвізового режиму для чорногорців, що стало важливим кроком в наданні додаткових

можливостей для громадян легко відвідувати інші держави континенту та налагоджувати щільніші зв'язки зі своїми європейськими колегами, будь-то економічні чи політичні

Після декількох років євроінтеграційних та реформаторських зусиль з боку держави, Європейською комісією врешті був винесений позитивний висновок, який полягав у наданні державі статусу кандидата на членство в ЄС, що врешті було зроблено Європейською Радою. Також наднаціональним органом було визначено 7 ключових пріоритетів, які повинна впровадити Чорногорія перед початком переговорів щодо членства в ЄС.

Врешті-решт переговори про членство між Чорногорією та ЄС були розпочаті в 2012 році, ознаменувавши нову сторінку у відносинах між ними та з тим додаткові виклики, з якими повинна справитися держава на своєму шляху до повноцінної євроінтеграції.

Після цього Чорногорію чекали подальші виклики на шляху до омріяної євроінтеграції. Ці виклики були зумовлені як і внутрішніми, так і зовнішніми проблемами, з якими уряди держави мали вдало боротися, щоб вчасно зупинити скасування результату важливих реформ та загального геополітичного курсу.

Важливо відміти, що однією з особливостей Чорногорії є її неоднорідне населення, що довгий час проявлялося у суспільно-політичному житті, маючи вплив на формування певного порядку денного серед різних груп громадян.

За даними останнього загального перепису населення Чорногорії, який відбувався в 2023 році, 41,12% громадян назвали себе чорногорцями, а 32,93% - сербами. Решта – босняками, албанцями та росіянами.

Ця тенденція також була виражена у специфіці найменування власної мови спілкування, конфлікт щодо якої має центральне значення в пост-югославському суспільстві. У цьому ж опитуванні 43% опитаних назвали свою мову сербською, а 34% - чорногорською **[Помилка! Джерело посилання не знайдено.]**.

Проблематика самоідентифікація в Чорногорії є складною у висвітленні, що зумовлено різного роду історичними та соціальними факторами. Певний

час це питання було навіть в площині незалежний\автономіст, але з часів початку незалежності все більше людей сербського походження стало тяжіти до незалежного та проєвропейського курсу.

Важливою перепорою для повноцінної євроінтеграції Чорногорії донині залишається значний рівень корупції та відсутність сталої системи верховенства права, що не дає належним чином сформувати усталену демократію на теренах держави.

Під час становлення незалежності держави значною проблемою для розвитку держави також була контрабанда тютюнових виробів та інших речей, яка дала можливість створити певну групи корупціонерів на близьких до державного управління посад.

З вищеперерахованими проблеми активно боролися представники різних урядів впродовж десятиліть, створюючи фундамент для проведення належної судової та правоохоронної реформи та відповідне регуляторне законодавство.

Хоча й знаходилося достатньо людей всередині держави, які намагалися блокувати реалізацію необхідних реформ в практичній площині та «знести» уряди, що ці реформи просували, але їхні спроби не дали суттєвого ефекту.

Цим користувалася Росія, яка намагалися вести гібридні диверсії проти Чорногорії задля уникнення стабілізації держави та її повноцінної інтеграції в загальноєвропейських простір. Кремль використовував російську пропаганду та представників просербських сил всередині держави для втілення своїх планів. Та в довгостроковій перспективі спроби, на щастя, не увічнилася успіхом.

Чорногорія продовжує втілювати комплексні зміни у різних сферах суспільного життя та адаптує своє законодавство до загальних правил ЄС, позбуваючись тим самим архаїзму та непотизму у сфері державного управління.

Варто відміти, що в питаннях економічної інтеграція Чорногорія вже отримала максимальну можливу євроінтеграцію як для держава-кандидата на вступ до Європейського союзу.

Через відсутність власної валюти, то Чорногорія у свій час перейшла з сербського динара на німецьку марку через побоювання економічного шантажу з боку Сербії. Після того, як Німеччина перейшла на євро, то німецька марка автоматично стала євро.

Наявність спільної європейської валюти наблизило ще більше Чорногорію до ЄС та зробило однією з двох держав європейського континенту, які входять в єврозону, не будучи членами ЄС. Але з тим лише у 2024 році було прийняте рішення про включення Чорногорії до програми SEPA, яка має на меті полегшати державам-кандидатів транзакції європейською валютою **[Помилка! Джерело посилання не знайдено.]**.

Отже, Чорногорія надалі рухається в сторону повноцінної інтеграції, а її уряд бореться з різного роду внутрішніми проблемами, продовжуючи реалізацію судової, митної та інших реформ, які допоможуть державі стати частиною європейського клубу.

Ці зусилля також відзначає Європейська Комісія та інші органи Європейського союзу, надаючи державі належну фінансову та іншу підтримку на шляху до досягнення довгоочікуваної мети, яка полягає у вступі держави до Європейського об'єднання.

2.2. Шлях Албанії до ЄС в період пост-комуністичного урядування

Впродовж століть Албанія пережила ряд геополітичних потрясінь, які в тій чи іншій мірі відбилися на політичній структурі держави та внутрішніх етно-культурних процесів. Від ісламізації в часи османського панування до розподілу частини території між різними впливовими гравцями.

У повоєнній історії держави суттєве в політичному житті Албанії займала комуністична диктатура на чолі з Енвером Ходжою, яка на десятиліття ізолювала державу від відносин із Західним світом.

На відмінно від сусідньої Югославії, виїзд до іноземних держав з боку Албанії був дозволений лише для представників державного апарату, що не давало можливості звичайним албанцям комунікувати із зовнішнім світом. Для того, щоб дізнаватися останні новини громади було вимушені переправляти кабелі на італійські частоти, що дозволяло отримувати інформацію поза державною преси.

Всі можливі плюси, які зробили представники комуністичного уряду Албанії для її розвитку були фактично нівельовані відсутністю базових прав та свобод у державі, що врешті й стало головною причиною для кінця комуністичного правління.

Після смерті Енвера Ходжі його наступник Раміз Алія почав проводити політику поетапної демократизації у суспільному та економічному житті, намагаючись зберегти комуністичний лад. Це слугувало розширенням дипломатичних зв'язків із Західним світом та дозволу частині іноземних компаній на інвестиції у державні підприємства [5].

Також згодом під тиском суспільства був скасований державний атеїзм на користь свободи віросповідання, проведені реформи щодо створення вільноринкової економіки, а громадянам Албанії було дозволено виїжджати за межі своєї держави. Пік демократичних реформ супроводжувався дозволом на багатопартійність, що закінчило еру монополії однієї партії над суспільним життям.

Після падіння комуністичної режиму та створення на його місці демократичного ладу, Албанія почала проводити політику на подальше розширення відносин з Західними державами та формуванню власного геополітичного курсу, основу якого стала інтеграція в загальноєвропейський простір.

У суспільно-політичному житті вже демократичної Албанії укорінилася система на чолі з двома найбільшими політичними партіями. Правоцентристську «Демократичною партією» та ліво-центристською «Соціалістичною партією», які вже довгий час замінюють в урядуванні один одного.

Проведення численних реформ з подальшою демократизацією та стабілізацією суспільного ладу надали можливість Албанії в 1995 вступити до Ради Європи, що стала першим крок для інтеграції держави до європейського об'єднання.

Після того, як закінчилися серія кривавих конфліктів на території Балканського півострова, курс офіційної Тирані на європейську інтеграцією став основою зовнішньополітичного вектору держави, слугуючи можливістю для неї розвинутий власний потенціал в економічному та суспільно-політичну секторі.

Також укоріненню курсу на членство в ЄС слугувала підтримка Західними державами косовських албанців у їхній боротьбі проти сербської агресії, яку через історичну спорідненість доволі важко сприйняли в офіційній Тирані.

У 2003 році Албанія розпочала переговори щодо угоди про асоціацію та стабілізацію з Європейським Союзом, яка після підписання у 2006 стала ще одним суттєвий кроком для повноцінної інтеграції держави в загальноєвропейський простір.

У 2009 Албанія подала заявку на членство в ЄС, надаючи тим самим своїм геополітичним прагненням юридичну основу, яка слугувала катализатором для Європейської комісії стосовно надання висновку щодо успіх держави у сфері євроінтеграції. ЄК зазначали у своєму висновку, що для початку переговорів про вступ Албанія ще має досягти певних критеріїв у сфері судочинства та подальшої імплементації демократичних процедур.

Вже у 2012 році Європейська Комісія рекомендувала органам європейського об'єднання надати Албанії статус держави-кандидата на членство в ЄС після того, як вона успішно виконає реформи у сфері судочинства та державного управління. Врешті, у 2014 році Європейською Радою було надано Албанії статус держави-кандидата на членство в ЄС [7].

У 2018 році керівництвом ЄК було рекомендовано почати переговори стосовно членства Албанії в ЄС, що дало би старт початок процесу скринінгу

відповідності національного законодавства до загальноєвропейського. Але через знаходження в одному «пакеті» з Північною Македонією початок переговорів розпочався лише в 2024, коли Албанію від'єднали від останньої через блокування вступу ПМ Болгарією.

Але на шляху Албанії досі залишаються зовнішні та внутрішні політико-соціальні виклики, які потребують належного розв'язання задля забезпечення омріяної мети албанського населення, яка полягає у вступі до ЄС.

Одним з таких викликів була позиція Греції стосовно прав грецької меншини на території Албанії, яка вимагала створення належної законодавчої бази щодо прав меншин та надійних гарантій для їх захисту.

Керівництво Албанії пішло на поступки, гарантувавши на законодавчому рівні право грецької меншини на самоідентифікацію, незалежного від місця проживання та з усуненням бюрократичних бар'єрів для цього. Рішення було позитивно сприйняте грецьким урядом та забезпечило позитивний розвиток двосторонніх відносин між обома державами на тлі напруженості, пов'язаної з арештом мера грецької походження в Албанії [8].

Відходячи від зовнішньополітичних питань, то варто відміти те, з якими внутрішніми викликами стикається Албанія на шляху до забезпечення належної законодавчої бази стосовно соціально-політичних питань та необхідного рівня державного управління для повноцінної інтеграції до європейського об'єднання.

Перепонами на шляху до повноцінної європейської інтеграції Албанії є: значний рівень корупції у органах державного управління, політична поляризація та проблеми із забезпеченням належного рівня судочинства у державі.

Питання боротьби з корупцією та належного рівня судочинства є основою для оцінки прогресу Албанії в бажанні урядів змінювати процеси у державі на користь створення усталеної демократії з сильною судовою владою.

Для вирішення цих питань, албанські уряди почали створювати відповідну нормативно-правову базу, яка б слугувала наріжним каменем для посилення судової системи та антикорупційних відомств. Поворотним моментом стало прийняття у 2016 році змін до Конституції Албанії, яка запустила процес поетапної імплементації судової реформи у життя [9, 2 с].

Таким чином у 2019 році було створено Спеціалізовану структуру по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю, яка надала суттєвий поштовх для належного розслідування економічних злочинів, а відповідні реформи у сфері судочинства почали відновлювати довіру громадського до судової влади.

Окремо варто відмітити питання політичної поляризації в державі, яка через фактичну двопартійність набула значних обсягів у суспільстві, яка виражається у вигляді взаємних протесних акцій, бойкотів та спроб усунути один одного від державного керма.

Ця поляризація сягає коріннями в початку пост-комуністичної Албанії, де утворили дві великі партії з різних баченням на диктаторський період, виробивши підхід у політичному житті, який надавав людям маркер у вигляді «комуніста» та анти-комуніста.

Демократична партія була створена на основні групи дисидентів, які займалися анти-комуністичної боротьбою, закликаючи до люстрації чиновників Компарії з державного апарату. Соціалістична партія же стала спадкоємцем Комуністичної партії, прийнявши демократичний курс, але не відмовляючись в повній мірі від свого минулого, що служило залишенню більш прогресивних колишніх компартійців у рядах партії.

Найбільш помітною ця поляризація стає на тлі проведення нових виборів, коли кожна з сторін старається максимально залучити можливий ресурс задля боротьби з власними опонентами, зменшуючи акцент на вирішенні нагальних суспільно-політичних питань на користь виставлення своїх опонентів у негативних тонах та демонструючи себе як «анти-систему».

Політична поляризація негативно впливає на євроінтеграційну перспективу держави, ставши маркером нестабільності у соціально-політичному житті, який зменшує аргументи прихильників вступу Албанії серед держав ЄС та надає більш контраргументів її опонентам. Вирішення цього питання шляхом зменшення градусу напруги серед ключових партій буде хорошим стартом для демонстрації іміджу Албанії як повноцінної європейської демократії.

Отже, проблема поляризації громадських настроїв у державі досі слугує камнем спотикання на шляху до забезпечення стандартів усталеної демократії та належного державного керівництва в Албанії.

Питання може бути вирішене або шляхом підтримки більшістю громадян третьої сили, яка зможе реалізувати урядову політику без соціалістів та демократів, або пошуком точок дотику серед двох основних сил, що стане початок можливої кооперації між ними. Врешті-решт, прихильники обох сил згодні з курсом на євроінтеграцію держави, який має абсолютну більшість підтримки серед громадськості в Албанії.

2.3. Зовнішньополітичні суперечки як каталізатор довгоплинності євроінтеграції Північної Македонії

Північна Македонія стала однією з небагатьох держав Західних Балкан, процес виходу якої з колишньої Югославії відбувався мирним шляхом та без військових конфліктів, що надало державі можливість швидко приступити до процесу євроінтеграційних змін.

Але сам євроінтеграційний процес став для держави довгим шляхом змін, на якому піднімалися старі етно-культурні питання, які стали частиною нового порядку денного стосовно Північної Македонії у сусідній Греції та Болгарії.

Громадян та уряди Північної Македонії також мали пройти різного роду внутрішньополітичні виклики задля стабілізації власної держави у пост-югославський період, щоб стати повноправним членом європейського об'єднання.

Історія євроінтеграційних прагнень Північної Македонії розпочалася у 2000 році, коли вона розпочала переговори з Європейським Союзом щодо укладання з ним угоди про асоціацію та стабілізацією. Після серії переговорів це рішення отримало позитивний сигнал, що зробили Північну Македонія першою державою у регіоні, яка підписала такий тип угоди з ЄС [10, 32 с].

У 2004 році Північна Македонія подала заявку на вступ до ЄС та прийняла національну стратегію європейської інтеграції, тим самим демонструючи початок закріплення євроінтеграційного курсу в державі та бажання зі своєї сторони втілювати необхідні реформи у житті.

Це стало початком реалізації європейських прагнень громадян Північної Македонії в практичній площині, що слугувало перейманням загальноєвропейських практик у соціально-політичному житті.

Вже у 2005 році Європейська Рада після відповідної консультації з Європейською Комісією надала Північній Македонії статус держави-кандидата на членство в ЄС, це стало великим проривом у відносинах ПМ між держави європейського об'єднання.

З 2009 року Європейська Комісія неодноразово закликала органи ЄС та держав об'єднання розпочати переговори з Північною Македонією стосовно адаптації національного законодавства до загальноєвропейського та проведення відповідних реформ у державі.

Але швидкий процес євроінтеграції держави з часом був затьмарений через зовнішньополітичних акторів, які бажали «вирішити» свої історико-культурні питання з Північною Македонією шляхом блокування її подальшої європейської інтеграції.

Проблематика з якою стикнулися урядовці та громадяни ПМ полягала в тому, що сусідні держави, а саме Греція та Болгарія поновили свої історичні претензії після здобуття незалежності державою. Але тепер це ще й стало наріжним каменем у дипломатичним відносинах між державами ЄС.

Питання з Грецією полягало в найменуванні самої держави регіону, яка до 2019 року називалася просто «Македонія». Греки, маючи у себе регіон з

такою же назвою, то сприйняли це як посягання на історичну спадщину держави, вимагаючи змінити назву на «Північна Македонія», щоб розділи свою історичну спадщину від македонців.

Північна Македонія пішла на поступки Греції, щоби зняти блокаду євроінтеграційних прагнень держави, яка заважала належним чином продовжити інтеграцію до ЄС та військовий альянс НАТО. Греки, у свою чергу, визнали македонську окремою мовою та зняли свої обвинувачення. Ця домовленість між державами увійде в історію як «Переспанська угода»

Після вирішення історико-культурних питань з греками, то Північна Македонія отримала одразу же на своєму шляху презентації від керівництва Болгарії, яке бажало просунути власний порядок денний стосовно македонців та їхньою мовою в загальноєвропейський дискурс.

Проблема відносин між Північною Македонією та Болгарією полягає в тому, що болгари дотримується радикально іншого бачення на історико-культурне коріння македонців та їхню мовну спадщину, що не дає належним чином нормалізувати відносини між державами.

Болгарське керівництво дотримується позиції, що культурно-історична політика Північної Македонії будується на югославських уявленнях та переконаннях, що були прийняті ще Анти-фашистським рухом опору в часи Другої світової війни, тому й не визнають македонську окремою мовою [11, 74 с].

Також офіційна позиція Болгарія проявляється у використанні специфічного терміну «Мова Північної Македонії», а не просто македонська мова, що ще більше ескалує ситуацію у конфлікті між Північною Македонією та Болгарією.

Публічна демонстрація неповаги до існування македонської мови не могла бути проігнорована уряди Північної Македонії, які це сприймають як посягання на власну культурно-історичну спадщину з просуванням в публічній площині наративу про македонську, як діалект болгарської, а не окремої мову.

Але з цим проблематика блокування євроінтеграції Північної Македонії полягає не в стільки у бажанні Болгарії нав'язати македонцям своє лінгвістичне бачення на їхню мову, скільки бажанням визнання болгарського народу в Конституції ПМ як націоутворюючого.

Це питання має критичне значення для значної частини македонського суспільства, яке не бажає йти на поступки болгарам в історико-культурних питань заради розблокування євроінтеграційного процесу. Це, у свою чергу, призвело до приходу націоналістичних сил після парламентських виборів в 2024.

Прихід націоналістичних сил в ПМ до влади минулого року не спричинив відхід від євроінтеграційних прагнень держави, але реагуючи на можливі поступки з боку ПМ щодо змін до Конституції держави, урядовці говорять про ризик можливого продовження блокування після поступок.

«Чи буде це остаточний компроміс? Чи знатимемо ми, що якщо ці поправки до Конституції будуть внесені через шість місяців, рік, то знову не буде вето через двостороннє питання?» - наголосив міністр закордонних справ Північної Македонії Тимчо Муцунський в одному з виступів [12].

Окрім зовнішніх питань, то Північна Македонія також переживає серію внутрішніх викликів, які слугують перешкодою на шляху до повноцінного членства у європейській родині.

Зокрема, одним з таких викликів на шляху до повноцінної євроінтеграції став конфлікт македонців та албанської меншини, яка складає чверть населення у державі. Цей конфлікт протягом років незалежності занурював державу в часи нестабільності, слугуючи складним процесом етно-культурної взаємодії впродовж тривалого періоду історії.

Конфлікт між македонцями та албанською меншиною в Північній Македонії у різних формах триває й донині, хоча з меншим градусом напруги, ніж це було на початку 2000-х років. Заслугою цьому стало прийняття відповідної законодавчої бази щодо прав меншин та загалом створенням для албанської меншини більш сприятливого політичного клімату.

Варто відмітити, що парламент Північної Македонії у 2018 році намагався вирішити суперечку з суттєвою албанською меншиною шляхом визнання албанської мови як спів-офіційної у державі, щоб спростити доступ албаномовних громадян до державного сектору.

Через бойкот тодішньої опозиційної партії ВМРО-ДПМНЄ, то рішення було прийняте парламент в більшості в 64 голоси, але тодішній президент Північної Македонії Георгій Іванов наклав на нього вето через побоювання нових спалахів міжетнічних конфліктів у державі [13].

Окрім проблем в етно-культурні площині, то Північна Македонія також переживає проблеми з корупцією у державних органах влади та дотриманням на належному рівні судочинства та верховенства права загалом, що є основоположними пунктами для повноцінної інтеграції до Європейського союзу.

Отже, вирішення в повній мірі проблем у сфері верховенства права та етичних стандартів державної служби може допомогти державі належним чином адаптувати власну економіку та політичну систему до стандартів ЄС та зняти скепсис з боку великих держав стосовно членства ПМ в об'єднанні.

Вирішення же конфлікту з Болгарією потребувати досягнення певного компромісу в історико-культурні площині, який надасть змогу розблокувати подальший процес євроінтеграції держави та водночас з цим відмінить можливість повторного застосування права вето.

РОЗДІЛ 3. ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНА ПЕРСПЕКТИВА СЕРБІЇ, БОСНІЇ І ГЕРЦЕГОВИНА ТА КОСОВО

3.1 Шлях Сербії до ЄС в період пост-югославського управління

Історія євроінтеграційних прагнень Сербії пережила різні метаморфози за період незалежності держави, які належним чином демонструють специфіку зміни моделі взаємодії держави із наднаціональними органами ЄС та державами-членами об'єднання.

Контраст у відносинах став однією з головних перешкод Сербії на шляху до членства в Європейському союзі, яке вимагає як і прихильності до загальнодемократичних принципів прозорості виборів та верховенства права, так і єдності у зовнішньополітичних питань.

У часи президенства Бориса Тадича, які тривали з 2008 до 2012 року Сербія демонструвала чітку приналежність до європейського вектору розвитку, роблячи сприятливі умови для реформатського клімату та наголошуючи на первинній співпраці саме з державами Заходу.

Нинішнє ж керівництво Сербії на чолі з Александром Вучичем дотримується принципу подвійної вигоди, не стаючи на місце однієї з сторін на міжнародній арені. Це вдало демонструє бажання продовжувати переговорний процес з ЄС, але з тим відмова накласти санкції на РФ за розв'язування війни проти України [14].

Стосовно самого євроінтеграційного шляху Сербії, то він розпочався після закінчення режиму Слободана Мілошовеча у 2000 році, який характеризувався посиленням авторитаризмом, корупцією, інформаційною пропагандою та війнами з сусідніми державами. Самі же війни супроводжували масовими вбивствами місцевого населення та гуманітарними кризами.

Після того, як нове сербське керівництво вислало Слободана Мілошевича на засудження до міжнародного суду, то почався процес повернення до демократизації всередині держави та відновленням дипломатичних зв'язків з регіоном.

У цей період вона перебувала в одній федерації з Чорногорією, під час якого вони разом отримали статус потенційного кандидата, що слугувало першим кроком до членства в ЄС. Також у період федеративного співіснування Сербії з Чорногорією обидва держави почали процес переговорів щодо Угоди про асоціацію та стабілізацію з Європейським Союзом.

У 2005 році Чорногорія проголосила свою незалежність від Сербії, що слугувало розподілу ведення переговорів стосовно угоди з ЄС між двома державами, яку раніше підписали обидва суб'єкти.

Початок переговорів з Сербії надав можливість Європейському Союзу стабілізувати внутрішньополітичний клімат у державі на користь поетапної реформації демократичних інституцій та імплементації відповідних рішень у життя. Але з часом переговори були призупинені через оцінку Гаазького трибуналу про те, що Сербія робить недостатньо зусиль для кооперації із судом [15].

У 2008 році також почалася від'єднання Косово від Сербії, яке раніше входило у склад держави у форматі автономною краю через наявність в ньому значної албанської спільноти.

Проголошення незалежності Косово було викликане репресіями та етнічними чистками щодо албанських косоварів з боку сербського уряду під час Балканських воєн 90-х років, результатом яких стало бомбардування силами НАТО території Сербії з метою примусити уряд Мілошевича до закінчення війни у регіоні та виведення сербських військ з території Косова.

Незалежність Косова була визнана одразу багатьма державами ЄС, але Сербія до цієї пори вважає це своєю втраченою територією та бореться із його подальшим визнанням на міжнародній арені, що створює певний хаос у регіональній стабільності.

Після визнання багатьма Західними державами Косова як незалежного політичного суб'єкта, то дипломатичні відносини між Сербією та ЄС злегка погіршилися, що цілком могло призупинити процес євроінтеграційних змін у державі. Але не дивлячись на опозицію до дій Заходу, Сербія продовжила

процес євроінтеграції та підписала у 2008 році Угоду про асоціацію та стабілізацією з ЄС.

Сербія продовжила реалізацію своїх євроінтеграційних прагнень після підписання відповідної асоціації з ЄС. Важливу роль в цьому зіграв виграш єврофільського президента Бориса Тадіча та отримання 40% підтримки блоком «За Європейську Сербію» на загальних виборах у 2008 році.

Отримання повною влади над державними процесами єврооптимістичними силами слугувало активній взаємодії сербського уряду з ЄС у питанні імплементації потрібних рішень у життя та забезпеченні політики реформування державним інститутів на шляху до повноцінної євроінтеграції.

У 2009 Сербія офіційно подала заявку на вступ до Європейського Союзу, демонструючи в юридичній площині свої євроінтеграційні прагнення державам-членам та наднаціональних органам в Брюсселі.

У 2011 році Європейська Комісія рекомендувала надати Сербії статус держави-кандидата на членство в ЄС, але держави-члени вирішили призупинити питання з наданням статус-кандидата доки Сербія не продемонструє на належному рівні кроків на шляху до стабілізації відносин з Косово. Сербія пішла на умови та погодилися спільно з урядом Косово контролювати прикордонні території.

Варто відміти, що на порозі отримання статус кандидата Сербія зробила певні позитивні кроки в комунікації між міжнародними органами правосуддя в питанні висилки міжнародних злочинців сербського походження. Так у 2011 було схоплено та вислано на міжнародний трибунал військового злочинця Ратко Младича, який командував боснійськими сербами під час воєн на Балканах у 90-х роках [16].

Після забезпечення належного прогресу у внутрішній та зовнішній політиці, у 2012 році Сербія врешті отримує статус-кандидата на членство в ЄС, що відкривало їй можливість для початку проведення переговорів стосовно відповідності до членства в ЄС.

Але вже на парламентських виборах у 2012 році блок «За Європейську Сербію» зазнав суттєвої поразки, втративши можливість впливу на процеси у державі. На хвилі економічних проблем до влади прийшла «Сербська прогресивна партія», яка донині керує політичним життям у державі.

Перший час були побоювання в органах Європейського Союзу, що прихід до влади Томіслава Ніколича з «прогресистами» відверне Сербію від євроінтеграції через євроскептичний шлейф сили. Але нова політична верхівка продовжила кроки попередників стосовно впровадження євроінтеграційних механізмів.

У 2013 році Сербія та Косово продовжили переговори щодо нормалізації відносин між державами, результатом яких стало узгодження обома сторонами зобов'язань стосовно недопущення перешкоджання один одному на шляху до ЄС. Європейським Союзом прореагував на це позитивним чином, розпочавши з Сербією переговори щодо членства.

Певний час після початку переговорів Сербія демонструвала належний рівень перейняття європейських норм до національного законодавства, що давало громадянам надію на швидкий вступ держави. Але згодом процес євроінтеграції застопорився, а Сербія перестала відкривати нові глави в переговорах з об'єднанням. Велику роль в цьому зіграла висока корупція в органах державного управління та специфічна зовнішня політика держави.

Прихід «прогресистів» до влади ознаменував початок нової епохи у відносинах між Сербією та ЄС, який з кожним роком ставав ще більш вираженим у сербському політикумі. Цей підхід увійде в дипломатичну історію як «сидіння на двох стільцях», що означає собою отримання вигоди від двох протилежних таборів з різним геостратегічним баченням.

Після перемоги на президентських виборах у 2017 Олександром Вучичем та закріпленню ролі СПС в політичному житті держави, то політика «двох стільців» стала основою ведення керівництвом Сербії міжнародним справ. Це слугувало як і підтримкою розширення відносин з Європейським

Союзом, так і прихильністю до його геополітичних супротивників типу Росії та Китаю.

Перед Європейськими керівниками постала дилема стосовно подальшої підтримки Сербії на її шляху до повноцінної євроінтеграції, яка виходила з того, чи не призведе «заморозка» переговорів щодо членства нову ескалацію на Балканах. По суті, ЄС опинився на роздоріжжі в питання підтримки євроінтеграційних Сербії, симпатії громадян якої різко падали щодо вступу до об'єднання, дійшовши у 2022 до рекордного мінімуму [17].

Так й далі можлива продовжувалася стагнація всередині держави якби не анти-корупційні протести 2024, причиною яких стала загибель людей через обвал будівлі вокзалу в місті Новий Сад. Вокзал будувався завдяки засекреченим китайських контрактам та без належної перевірки, що стало символом корупції часів Вучича.

Головною силою протестів є студенти, які вимагають відставки причетних до будівництва політичних осіб та розсекречення усіх контрактів стосовно китайського будівництва. Підтримку в протестах також надають представники проєвропейської опозиції, які бажають поновлення хороших відносин між ЄС та Сербією.

Отже, Сербія переживає кризу політичного управління, яка була викликана корупційними скандалами, специфічною зовнішньою політикою держави та загалом популістською риторикою «прогресистів» на чолі з президентом Вучичем.

Важливу роль в переформатуванні сербського політичного життя зараз виконують студентські протести, які слугують запитом громадської на проведення дієвих змін у державі. Перші зміни вже є, але невідомо те, скільки часу піде на повне переформатування політикума Сербії та відновлення повної довіри у європейських партнерів.

3.2. Етно-культурні виклики боснійської державності як перешкоди на шляху до ЄС

Боснія і Герцеговина слугує унікальним прикладом для Західнобалканського регіону, маючи у своєму складі 3 різні етнічні спільноти з різними етнокультурними традиціями та релігійними віруваннями. Ця етнічна різнобарвність наявна у державі ще з часів середньовіччя, коли на території нинішньої БіГ проживали племена хорватів, сербів та босняків, які з племінної ідентифікації з часом перейшли на етнокультурну [18].

Босняки, хорвати та серби, які разом створюють основу для боснійського народу належать до різних релігійних конфесій: босняки – іслам, хорвати - католицизм, а серби - православ'я. Цей поділ укорінився в суспільному-політичному житті внаслідок різного роду геополітичних потрясінь та формуванні вираження окремої спільноти над іншими .

На жаль, історія взаємодії етнічних спільнот боснійців нечасто мала позитивний характер, супроводжаючи певними сутичками та конфліктами впродовж століть. Але найбільш вираженим це протистояння стало під час Балканських воєн 90-х років, коли старі питання про кордони та землі знову вийшли на передній план.

Хоча й в 1991 році у Боснії і Герцеговині був проведений референдум про незалежність держави як рівноправного суб'єкта трьох народів, де абсолютна більшість громадян відповіла схвально, але це не завадило певним людям продовжувати декларувати бажання відділення та намагатися створити моно-етнічні держави всередині однієї.

Після декількох років тривалого військового конфлікту, у Вашингтоні в 1994 році була підписана угода, яка поклала край протистоянню між хорватами та босняки. Ця угода заклала основу для створення спільної федеративної держави Боснії і Герцеговини. Питання ж з боснійське сербами було вирішено після підписання Дейтонської угоди у 1995 році, яка й заклала сучасну модель управління у державі.

Ця модель передбачала створення єдиної федеративної держави на основі спільної босняно-хорватської Федерації та Республіки Сербської з відповідними регіональними урядами та системою ротації етнічних представників. Окремою федеративною одиницею виділили округ Брчко, який мав статус спірного між двома регіонами. Також важливою віхою стало створення інституту високого представника, який слідкує за дотриманням регіонами норм Угоди.

Інститут високого представника мав ключове значення для впровадження відповідних реформ і механізм у політико-соціальне життя держави, слугуючи середньою ланкою між етнічними спільнотами та їх баченням стосовно власного майбутнього на політичній карті Боснії і Герцеговини.

Європейський Союз був одним з перших, хто визнавав незалежність Боснії і Герцеговини, зробивши це ще в 1992 році, що надало більшу суб'єктність новоутвореній державі на міжнародній арені [19, 76 с].

Стабілізація же ситуації в Боснії і Герцеговині надала можливість створити фундамент для демократизації, та з часом й євроінтеграції держави, що визначить зовнішньополітичний шлях більшості громадян на роки. Євроінтеграція в державі супроводжувалася різними проблемами та викликами, частина яких супроводжували етно-політичною проблематикою.

Євроінтеграційна перспектива БіГ розпочалася на початку нульових років, коли розпочалися переговори з ЄС стосовно укладання Угоди про стабілізацію та асоціацію, які слугували першим крок держави до розширення взаємодії між БіГ та Європейським об'єднанням.

Через брак проведення реформ у сфері верховенства права та організації правоохоронних структур, підписання між БіГ та ЄС Угоди про стабілізацію та асоціацію було затримано, але після впровадження державою відповідних рішень у цих сферах угода була підписана в 2008 році. Також громадяни БіГ у 2010 отримали можливість подорожувати без візових обмежень до держав Європейського Союзу.

Основною перешкодою на шляху до впровадження наступного етапу євроінтеграційних процесів стали політичні кризи, які активно вирували в першій половині 10-х років у державі. Ці кризи були спричинені розбіжностями етнічних спільнот щодо майбутнього структури держави та їхньої ролі в ній, що служило чинником для блокування повноцінної роботи центрального уряду.

Розуміючи економічні ризики у вигляді скорочення іноземних інвестицій та затримку надання підтримки від ЄС, які були пов'язані з відсутністю чіткого центрального уряду в Сараєво, босняки, хорвати та серби почали шукати точки дотику. Однією з точок дотику між трьома етносами стало призначення компромісної фігури у вигляді боснійського хорвата Векослава Беванда на посаду Голови ради міністрів.

Про цей період вдало пише енциклопедія «Britannica»: «Бевенда вступив на посаду в у 2012 року, почавши працювати над бюджетом, який нарешті дозволив би новому уряду функціонувати. Однак економічному зростанню та впровадженню політичних реформ заважала нездатність держави ефективно координувати свою політику на всіх рівнях влади» [20].

Згодом урядовцям все ж таки вдалося знизити на певний час градус напруги в політичній конфронтації та почати роботу над проведенням необхідних реформ для впровадження євроінтеграційних норм у національній площині.

У 2016 Боснія і Герцеговина подала заявку на членство в Європейському Союзі після тривалого періоду впровадження конституційних та інших інституційних реформ, що б слугувало створенням належного фундаменту для перетворення держави на більш сталу та централізовану структуру.

Але так як в державі досі вирував клімат нестабільності та міжетнічного протистояння з боку сербської меншини, то інститут високого представника щодо Боснії і Герцеговини продовжив діяти на території федерації, формуючи більш стабільніший та безпечніший клімат у регіоні.

Після 2016 шлях БіГ до отримання статусу держави-кандидата на членство був сповільнений внутрішніми перипетіями та незгодами, що не давало змогу державі рухатися надалі в напрямку євроінтеграційного курсу.

Важливу роль в дестабілізації процесів у державі зіграв сербський сепаратизм, активну роль в поширенні якого займав голова ентитенту Республіки Сербської у БіГ – Мілорад Додік. Республіка Сербська за керівництва Додіка стала пороховою бочкою на Балканах, загрожуючи стабільністю усього регіону.

Активну роль в просуванні наративу сербського сепаратизму в Боснії і Герцеговині займає керівництво РФ, яке надає гібридну підтримку сепаратистських керівникам у вигляді власної пропагандистської машини, що активно використовують серед сербських громад у державі [21] .

Питання сербського сепаратизму досі грає значну роль в паралічі інституційної спроможності держави, слугуючи каменем спотикання для здорового міжетнічного діалогу та виходом на перший план політичної складової боснійської нації, а не етнічного субстрату.

Не дивлячись на внутрішньополітичні проблеми, Європейська Комісія все ж таки рекомендувала у 2022 надати Боснії і Герцеговині статус держави-кандидата на членство в ЄС, а вже в цьому році Європейська Рада надала їй цей статус.

Рішення про надання кандидата на членство хоча й не зовсім відповідало інституційній спроможності держави, але цілком входило в геополітичну парадигму розширення ЄС, чий вплив буде слугувати основою для стабілізації держави всередині та приведення її в належну форму державного урядування.

У березні 2024 року Європейська Рада вирішила розпочати переговори про членство з Боснією і Герцеговиною, що зробило перспективну повноцінної інтеграції ще ближчою для держави. Важливим моментом на шляху держави до ЄС стала видача ордену на арешт Мілорада Додіка, який зараз переховується від боснійського правосуддя у Москві [22].

Отже, питання євроінтеграційного перспективи має важливе значення для подальшої стабілізації Боснії і Герцеговини після Балканських воєн у 90-х роках та проявів сербського сепаратизму в різний період модерної історії.

Дейтонська угода хоча й стала успішним параметром для закінчення тривалого кровавого протистояння між народами, але акцент на етнічності замість політичності досі відіграє значний вплив на процеси у державі. Але варто відмітити, що складність процесів в регіоні не дає можливості виділити конкретне рішення для стабілізації політичного життя, оскільки міжетнічну злагоду передусім кують самі громадяни, а не політичні інститути.

3.3. Дефіцит визнання Косово як перешкода до повноправного членства в європейському об'єднанні

Косово слугує унікальним прикладом держави на міжнародній карті світу, оскільки виникла не на основі окремої національної спільноти, як це було прийнято в більшості випадках, а на основі забезпечення власної безпеки від міжетнічного протистояння в регіоні.

Абсолютна більшість населення Косова складається з косовських албанців, які поділяють спільну мову та культуру з албанцями власне Албанії. Найбільшою етнічної меншиною на території держави є сербська меншина, що розселена на окремих районах та має близькість з сербами власне Сербії.

Історія незалежності Косова починається з 2008 року, коли ще тодішній регіон Сербії під назвою Косово і Метохія вирішив самовільно відділитися через незгоду щодо бачення майбутнього регіону Белградом. Незалежність Косова підтримали більше сотні держав, особливо Західних, а опонентами незалежності колишнього регіону стали Сербія, РФ та КНР, які до цього часу не визнають Косово окремою державою.

Етно-культурний склад Косова змінювався протягом століть геополітичних перепитів та перебувань у різного роду імперій, які проводили власну політику щодо регіону. У часи панування у Сербії династії Неманичів більшість Косова складали серби з невеликою албанською меншиною, а вже

ближче до кінця 19 століття під правлінням Османської імперії етнічний склад змістився на користь більшості албанців.

Після початку Османського протекторату над Косова значна частина покинула регіон у небажанні коритися правилам нової влади та переймати ісламську віру після початку процесу ісламізації. Албанці же стали з часом найбільшою спільнотою, розвиваючи власні культурні та громадські центри.

Значимість ролі Косова для Сербії полягає у довготривалому висвітленні Сербією своєї історико-культурної спадщини в регіоні, як золотого віку сербської державності та оспівування в літературі боротьби сербів з османами на Косовому полі, яке сформувала в населення мітичне уявлення про минуле регіону [23, 188 с].

Для албанських косоварів історія полягає в тому, що для них це був такий самий дім, як й для місцевих сербів, але вони вирішили в ньому залишитися, прийнявши ісламську віру та традиції. Через фактор етно-культурної окремоті албанські косовари перший час зазнавали репресій з боку соціалістичного уряду Югославії, але згодом змогли добитися певної етно-культурної автономії, отримавши доступ до вивчення албанської мови та можливість збереження власної релігійної спадщини.

У кінці 80-роках після приходу до влади уряду Мілошевича в Белграді та закріплення контролю над Косово автономний статус регіону був скасований, а албаномовна освіта – скорочена. Це врешті-решт вилилося в нову серію протистоянь між сербами та албанськими косоварами.

Косовари проводили по більшій мірі ненасильницьку боротьбу з спробами сербів обмежити їхній вплив на діяльність в Косово. Вони створювали власні підпільні албаномовні школи та громадські центри, борячись таким чином проти сербізації регіону [24].

Незважаючи на мирний характер протесту, то все ж була група косоварів, яка вирішила боротися мілітарними методами проти сербської влади, яка через подальші репресії та етнічні чистки з боку Белграду почала активно збільшуватися. Врешті-решт крапку в цьому конфлікті поставили

повітряні сили НАТО, які за допомогою бомбардувань частині Сербії змусили уряд в Белграді вивести закінчити етнічні чистки албанських косоварів та вивести війська з регіону.

Повоєнним контролем над Косово займалися тимчасова адміністрація Косова, яка діяла за посередництва Організації об'єднаних націй. У 2008 році після серії невдалих переговорів з сербською стороною стосовно статусу регіону, албанські косовари вирішили брати справу в свої руки та оголосили про незалежність Косова від Сербії.

Після своєї незалежності Косово отримало можливість рухатися в сторону демократизації та повноцінної євроінтеграції, оскільки отримало значну підтримку Західних держав та, зокрема, локомотивів ЄС типу Німеччини та Франції. Широкий підтримці слугувало те, що держави не бажали побачити нової хвилі репресій щодо косоварів та намагалися забезпечити безпекову стабільність на теренах Західних Балкан.

Але для початку процесу євроінтеграції новоутвореній державі потрібно було вирішити питання про взаємовідносини з Сербією, щоби вирішити чутливі питання між державами уникнути небажаного блокування з її сторони до важливих інституцій пан'європейського рівня.

Серія активних переговорів між Сербією та Косово в період з 2009 до 2013 р надала можливість вирішити питання з прикордонним контролем, узгоджуючи механізм спільного контролю пропускних пунктів. Також хоча й переговори не призвели до визнання Сербією окремоті Косова, але узгодили зобов'язання з боку обох держав щодо недопущення перешкоджання європейської інтеграції один одного.

Відносини ЄС та Косово активно розвивалися з початку його незалежного урядування, які супроводжували впровадження відповідних місій для забезпечення сталості регіону та обміном досвідом у сфері юстиції, державної служби та впровадженні демократичних стандартів.

Варто відмітити, що важливе місце у відносинах між Косово та держава-членами ЄС займає програма EULEX. Ця місія була створена в 2008 році з

метою підтримки зусиль держави в розвитку незалежного судочинства та боротьбою з корупцією та організованою злочинністю, що проявляється у відправці європейських поліцейських та моніторингу правоохоронних інституцій [25, 6].

Також важливо відміти, що наявність спільної європейської валюти наблизило Косово ближче до ЄС та зробило однією з двох держав європейського континенту, які входять в єврозону, не будучи членами ЄС. Це рішення було викликане через відсутність власної валюти на противагу сербського динару, яким активно могла маніпулювати Сербія, щоб змусити державу до вихідних для сербського уряду рішень.

Європейський Союз також активно вкладає фінанси у розвиток дієвих демократичних та правових інституцій з метою забезпечення на належному рівні дотримання верховенства права та чіткого поділу між гілками влади, що дасть змогу посилити позиції Косово серед учасників міжнародного процесу.

Після досягнення прогресу у переговорах між Сербією та зменшенню дефіциту визнання на міжнародній арені, у 2016 році Косово підписало з ЄС Угоду про стабілізацію та асоціацію, що стало першим суттєвим кроком держави на шляху до повної інтеграції.

Для забезпечення подальшого процесу євроінтеграційних змін у державі, у 2017 парламент Косово затвердив Національну програму Угоди про асоціацію та стабілізацію, яка слугувало положенням для реалізації необхідних реформ, які випливають із зобов'язань в рамках переговорного процесу. Але з часом процес євроінтеграції Косово застопорився через ряд зовнішніх та внутрішніх чинників, які не давали в повній мірі державі впровадити необхідні рішення у життя.

Внутрішня складова проблеми полягає в політичних кризах та конфронтації місцевих сербів з албанськими косоварами, яка активно повторюється протягом декількох років через відсутність належної інтеграції сербів в політичне життя незалежного Косово, яка була викликана частковою ізоляцією від албанської спільноти та отриманням інформації від державних

сербських мовників, а не офіційної косовської преси. Важливим фактор, що свідчить про нестабільність політичної ситуації всередині держави є той факт, що лише одні парламентські вибори з моменту отримання незалежності відбулися згідно розкладу, а не достроково [26].

Зовнішня складова проблема полягає в небажанні чинного уряду Сербії та керівної «прогресивної» партії дотримуватися державницьких зобов'язань стосовно недопущення перешкоджання євроінтеграції Косова, що було ключовим моментом для поліпшення відносин між державами. Сербський уряд вимагає для продовження євроінтеграцію держави впровадити її більш ширшу автономію косовських сербам, коли офіційна Приштина не готова йти на такий крок.

Також іншим зовнішній фактором для євроінтеграційної перспективи Косово є невизнання його як незалежної державу з боку 5 держав Європейського об'єднання, а саме – Іспанії, Словаччини, Греції, Румунії та Кіпру. Це допоки не дає офіційній Приштині отримали згоду від усіх держав на вступ у випадку виконання усіх критеріїв та реформ для повноцінного вступу до ЄС.

Через вищезгадані чинники Косово досі не отримало статус кандидата на членство в ЄС та не розпочало переговори стосовно впорядкування європейського законодавства в державну площину. Також Косово не змогло вступити до Ради Європи, що ще більше віддаляє державу від повноцінного членства. Варто відмітити, що не дивлячись на загальну затримку євроінтеграційних прагнень Косова, регіональна підтримка розвивається та посилюється у вигляді мілітарних та інших гарантій від держав-союзниць.

Зокрема, у березні 2025 року була підписана тристороння декралація про військовий союз між Косово, Албанією та Хорватією, що зосередилася на зміцненні оборонності здатності трьох держав та забезпеченні регіональної оборони. У відповідь Сербія підписала подібну угоду з лояльною до уряду Вучича Угорщиною та почала вихвалити домовленість в державних медіа [27].

Створення регіональних союзів в Західнобалканському регіоні відображає високий рівень конфронтації між обома державами, яка легко може перерости у військову агресію. Але тим не менш градус напруги знижує небажання сербської сторони йти на відкриту військову агресію та забезпечення участі європейських миротворців в оборонній підтримці Косова.

Отже, Косово після здобуття незалежності пройшло тривалий період євроінтеграційних змін, що слугувало наближенням до загальноєвропейських стандартів демократичного урядування та верховенства права. Європейський Союз виконує активну роль у взаємодії з інституціями держави, допомагаючи з реалізацією впровадження відповідних стандартів у життя.

Через блокування євроінтеграційних прагнень Косово чинним урядом Сербії та шантажуванням ним питанням косовських сербів, а також невизнанням Косово як окремої держави з боку деяких держав-членів Європейського союзу, офіційна Приштина не може в повній мірі продовжити свій шлях до повноцінного членства в ЄС та отримати на належному рівні представництво в пан'європейських організаціях.

РОЗДІЛ 4. ХОРВАТІЯ ЯК ПРИКЛАД УСПІШНОЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ В РЕГІОНІ

Євроінтеграційні прагнення Хорватії були складовою її державницькою політики після отримання повноцінного контролю над всією територією держави, здобувши перемогу у війні із сербськими силами.

Війна, яка розпочалася силами Белграду на початку 90-х років з метою зупинити процес встановлення незалежності Хорватії, стала значним поштовхом у визначенні зовнішньополітичних орієнтирів новоутвореної держави. Єдина південнослов'янська держава зазнала краху, але на її руїнах розквітнули ідеї євро-оптимізму та бажання хорватської держави інтегруватися в загальний європейський простір.

На шляху до повноправного членства Хорватію чекали ряд внутрішніх та зовнішніх викликів, які потребували належного вирішення для забезпечення продовження процесу інтеграції держави до складу об'єднання. Вирішення викликів супроводжувалося загальною підтримкою населення щодо впровадження євроінтеграційних змін у державі, які згодом стануть основою для майбутнього членства.

Повоєнне політичне життя Хорватії характеризувалися наявністю двох основних політичних таборів, один з яких виражала націонал-консервативна «Хорватська демократичний союз», а інший – соціал-демократична «Соціал-демократична партія Хорватії». Після програшу ХДС на парламентських виборах в 2000, владу в державі взяли соціал-демократи, що тоді були більш схильні до співпраці з ЄС, ніж їхні попередники.

Євроінтеграційна перспектива держави розпочалася з підписанням у 2001 році Угоди про асоціацію та стабілізацію з ЄС. Це слугувало першим суттєвим кроком у сфері взаємних зобов'язань між обома сторонами, де Хорватія мала впроваджувати ряд реформ в обмін на забезпечення економічних та правових стимулів з боку європейського об'єднання.

Поворотним моментом у становленні сильних демократичних інститутів на території Хорватії стали зміни до Конституції в 2000-2001 році,

які перетворили державу з «сильним» президентом, який ділив повноваження з урядом до парламентсько-президентської республіки з обмеженою владою президента. Також важливим елементом було прийняття Конституційного закону про Конституцій суд, що надало можливість посилити судову владу держави [28].

У 2003 році Хорватія офіційно подала заявку на членство в ЄС, надаючи тим самим своїм геополітичним прагненням юридичну основу, яка слугувала підґрунтям для створення належного оформлення висновку стосовно відповідності держави до членства Європейською Комісією.

Після позитивного висновку від Європейської Комісії та наданням зеленого світла Європейською радою, Хорватія в 2004 році отримує статус кандидата на членство в ЄС. Але для початку переговорів з державами-членами, уряд Хорватії мав досягти позитивного висновку в питанні взаємодії з Гаазьким трибуналом.

Важливою складовою на шляху Хорватії до подальшої євроінтеграції була взаємодія офіційного Загреба з Гаазьким Трибуналом у питанні видачі командирів хорватського походження, що вчиняли військові злочини під час війни за Незалежність в 90-х роках. Це питання гостро сприймалося владними представниками, оскільки військові командири були героїзовані значною частиною суспільства, що могло викликати протести у державі.

З таким викликом, зокрема, стикнулася керівництво ХДС, яке після модернізації сили на більш помірну платформу наголошувала на ширшій взаємодії з Європейським об'єднанням та євроінтеграції як основній складовій зовнішньої політики.

Оновлення політичної платформи з євроскептичної національно-консервативної до єврооптимістичної християнсько-демократичної політичної сили надало можливість християнським демократ повернуся до керівництва державою після парламентських виборів 2003 року. Але після повторного приходу до влади їх чекала кропітка робота по впровадженню євроінтеграційних в політичну площину держави.

Питання про виселку до Гааги відставного генерала Анте Готовіна та ряду колишніх військових було одне з ключових для подальшому євроінтеграційного прогресу держави, оскільки давало можливість забезпечити належним чином подальшим рух до об'єднання. Але згодом ключові фігури все-таки були арештовані або через інші держави відправленні на трибунал.

Після тимчасового періоду кризи у відносинах, у жовтні 2005 року головний прокурор Трибуналу Карла Дель Понте засвідчила про належну взаємодію Хорватії з Гаазьким Трибуналом, що дало можливість наднаціональних європейським органам та державам-членам надати зелено світло на початок переговорів про членство в ЄС.

Після початку переговорів, офіційний Загреб разом з державами-членами ЄС розпочав скринінг відповідності національного законодавства до загальноєвропейського. Скринінг складався з 35 розділів, в кожному з яких була певна галузь суспільного життя, яка повинна була належним чином реформована та унормована, щоб отримати членство в ЄС.

Суттєвою проблемою на шляху до повноцінного членства став відносно високий рівень корупції в Хорватії, що мотивувало уряд прийняти національну антикорупційну стратегію, яка мала належним чином вирішити питання з хабарництвом, непотизмом та іншими проявами корупційної складової.

Економічна складова держави покращувалася після проведення ряду реформ в публічному та приватному секторах та закріпленні за Хорватію статусу туристичної держави, що зробило туристичну галузь одним з головним наповнювачем державного бюджету. Також покращився статус сербської меншини в повоєнному управлінні після того, як етнічного серба Слобана Узелеца було призначено в уряд ХДС, який прийшов до влади після парламентських в 2007 [29].

Не зважаючи на успішне проведення реформ всередині держави впродовж періоду від здобуття кандидата до закриття частини кластерів у

переговорах з ЄС, Хорватію чекали зовнішньополітичні виклики на шляху до остаточно закриття розділів та отримання повноправного членства в союзі.

Одним з таких викликів стала прикордонна суперечка з Словенією стосовно проведення морського кордону між державами в Піранській затоці через спірність ділянок у морі. Врешті-решті відсутність належного вирішення проблеми спричинило застосування з боку держави-члена ЄС Словенії права вета, що заблокувало на певний час євроінтеграційні прагнення держави.

Ескалація у відносинах двох держав стосовно територіальних претензій спричинила тимчасову невизначеність щодо європейського майбутнього Хорватії, яке в повній мірі залежало від подальшого рішення Словенії. Врешті-решт суперечка була вирішена шляхом укладання угоди щодо створення незалежного арбітражного суду, який вирішив питання приналежності морських вод [30].

Після укладення міждержавної угоди щодо вирішення прикордонних суперечок, Словенія зняла своє вето на продовження переговорів ЄС з Хорватією. Це надало можливість розблокувати євроінтеграційний процес держави та забезпечити належним чином скринінг відповідності національного законодавства до норм ЄС.

Після успішного закриття усіх розділів Хорватію ще чекала ратифікація її членства з боку парламентів усіх держав-членів, що мало запустити остаточний процес приєднання держави до об'єднання.

1 січня 2013 року Хорватія офіційно стала 27 членом ЄС та першою державою серед держав Західнобалканського регіону, яка стала членом європейського об'єднання. Це надало можливість закріпити на офіційному рівні євроінтеграційні прагнення держави та забезпечити власне представництво.

Після вступу до ЄС Хорватія отримала можливість бути причетною на належному рівні до формування спільної зовнішньої та внутрішньої політики Європейського Союзу, а також надсилати власних представників в ЄК на

посаду єврокомісарів. Громадяни же отримали можливість голосувати та бути обраним на виборах до Європейського парламенту.

В подальшому Хорватія була прийнята до Шенгенської зони, що надало можливість її громадян перетинати без перешкод державний кордон з боку ЄС та безстроково перебувати на території держав-членів. Важливою складовою інтеграції також стала економічна інтеграція шляхом прийняття євро як основної валюти у 2023 році.

Отже, євроінтеграційний шлях Хорватії розпочався у повоєнний період та тривав до 2013 року, що є відносно короткий період, порівнюючи з іншими державами Західнобалканського регіону.

Хоча й шлях держави до повноправного членства не був зовсім тернистим, але після проходження відповідних викликів та завдань Хорватія все ж таки змогла реалізувати належним чином свої зовнішньополітичні амбіції та стати повноправним членом Європейського Союзу.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи наукове дослідження можна сказати, що євроінтеграційні прагнення є основою для зовнішньополітичного курсу держав Західнобалканського регіону, що виражається в активній взаємодії з ЄС стосовно впровадження принципів демократичного врядування та верховенства права та створенні належного клімату в публічному та приватному середовищі.

Чорногорія є лідером у впровадженні євроінтеграційних норм в суспільному житті, що робить цю державу одним з найбільш ймовірним кандидатом на вступ до ЄС в короткостроковій перспективі. Також Чорногорія є однією з найбільш прозахідних держав регіону, активно підтримуючи санкції проти РФ. Незважаючи на свої успіхи, Чорногорія переживає ряд внутрішньополітичних викликів у сфері судочинства, боротьби з корупцією та організованою злочинністю.

Чорногорське суспільство також розділене за етнічною ознакою, ділячись на чорногорську та сербську частину, що може провокувати конфлікти на етнічному ґрунті серед громадян держави. До незалежності питання самоідентифікації могло бути маркером між незалежником та автономістом, але з часом представники сербської меншини стали більше тяжіти до незалежного проєвропейського курсу.

Албанія є близькою до прогресу Чорногорії у впровадженні євроінтеграційних норм в суспільному житті, що теж робить її одним з найбільш ймовірним кандидатом на вступ до ЄС в короткостроковій перспективі. Албанія переживає ряд викликів у сфері верховенства права та боротьби з непотизмом та організованою злочинністю.

Албанія також переживає політичну поляризацію між прихильниками двох основних політичних сил, що робить суспільний дискурс більш токсичний та розділеним. Вирішення цієї проблеми лежить у зменшенні градусу напруги між обома силами та приходи до влади альтернативних партій. Не зважаючи на ряд викликів, що стоять перед Албанією, уряд держави все ж

має успіхи у впровадженні належного законодавства щодо прав національних меншин та поетапної реалізації судової реформи.

Північна Македонія має довгу історію реалізації євроінтеграційних прагнень, що тягнеться від початку нульових років. Через конфлікт щодо назви з Грецією та культурно-лінгвістичний з Болгарією, Північна Македонія не змогла швидко пройти процес, оскільки натикалася на блокування євроінтеграційних прагнень з боку обох держав. Окрім зовнішньополітичних викликів, Північна Македонія також переживає ряд внутрішніх проблем у вигляді корупції, дефіциту верховенства права та реалізації прав албанської меншини.

Хоча й питання реалізації прав значної албанської меншини вже не стоїть так гостро в суспільно-політичному дискурсі, ніж це було 20 років тому, але все ж наявна певна конфліктна складова стосовно можливості впровадження двох державних мов на офіційному рівні.

Сербія переживає складні часи через зміну геополітичної парадигми з чіткого орієнтуру на Захід до політики «двох стільців» під час правління президента Александра Вучича та Сербської прогресивної партії. Сербський варіант політики «двох стільців» характеризується акцентом на позитивній взаємодії з двома сторонами, які мають зовсім інше геополітичне уявлення, що проявляється, зокрема, у вигляді несхвалення санкцій ЄС проти РФ з боку сербського керівництва.

Незважаючи на нинішній відкат, Сербія раніше була лідером регіону в питанні впровадженні євроінтеграційних норм всередині держави, створюючи належне підґрунтя для свого членства. Але навіть з цим сербська громадськість переживала та переживає ряд викликів у вигляді корупції, непотизму та схильністю до авторитаризму чинного керівництва держави. Це мотивує людей активно виходити на протести та боротися за впровадження відповідних євроінтеграційних норм

Боснія і Герцеговина є складним політичним утворенням, яке було створено на основі етно-культурної, а не політичної складової. Відповідна

державна структура та настрої ряду політиків досі є основою для сепаратизму з боку сербської сторони та етно-культурних протистоянь всередині держави.

Не зважаючи на складну систему управління, центральне керівництво БіГ все ж змогло втілити ряд секторальних реформ у життя, що стало основою для покращення громадського клімату. Наднаціональні органи та держави-члени ЄС активно взаємодіють з БіГ в питанні належної підтримки на її шляху до об'єднання. Також ЄС активно засуджує спроби сепаратизму з боку керівництва Республіки Сербської та закликає до реескалації ситуації.

Косово є унікальним прикладом держави на міжнародній карті світу, що виникла не на основі наявності певної національної спільноти, а на основі забезпечення безпеки регіону від сусіда.

Євроінтеграційні прагнення Косова розпочалися з отриманням легітимації з боку держав Західного світу та визнанням міжнародними судовими органами окремоті для Косовського прецеденту. Але євроінтеграційним прагненням заважало відсутність вирішення питань з сербської стороною, що активно блокували можливості для євроінтеграції.

З часом Косово та Сербія досягли прогресу в критичних питаннях, але досі для керівництва Сербії незалежність Косово та права сербської меншини в ньому залишаються чутливим питань на зовнішньополітичній арені, що поки не дає офіційній Приштині продовжити свій євроінтеграційний шлях.

Хорватія на своєму шляху до об'єднання переживала виклики у вигляді корупції, непотизму та недотримання верховенства права. Також чутливим питань була висилка командирів хорватського походження, що були звинуваченні у міжнародних злочинах, оскільки у суспільстві вони отримали героїзований статус через свої заслуги під час війни за Незалежність.

Не дивлячись на вищезгадані виклики, уряди Хорватії спромоглися досягти основною зовнішньополітичної мети держави, а саме – вступу Хорватії до ЄС, що на роки визначило зовнішньополітичний вектор державності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Тлумачичний словник української мови в 11 томах. Інститут Мовознавства імені О.О. Потебні - визначення слова регіон URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D1%80%D0%B5%D0%B3%D1%96%D0%BE%D0%BD>
2. Парфіненко.А. Війна в Україні та Західні Балкани: імперативи нової геополітичної динаміки розширення ЄС. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*, 2024, 1 (18): 185-204.
3. Britannica — Montenegro – Independence, Balkans, Adriatic. Independence of Montenegro. URL: <https://www.britannica.com/place/Montenegro/Independence>
4. Montenegro census results: Montenegrins 41.12%, Serbs 32.93% of the population. *European Western Balkan*. URL: <https://salolli/F250034>
5. Montenegro is now part of the SEPA payment schemes' geographical scope. European Payments Council. URL: <https://salolli/FF10Fc6>
6. Britannica – Socialist Albania. History of Albania URL: <https://www.britannica.com/topic/history-of-Albania/Socialist-Albania>
7. Сайт Європейської Комісії. Відносини Албанії та ЄС. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/albania_en
8. Albania Grants Self-Identification Rights to Greek Minority, Boosting Ties with Greece. Greek City Times. URL: <https://greekcitytimes.com/2025/01/27/albania-grants-self-identification-rights-to-greek-minority-boosting-ties-with-greece/>
9. Колотило, М. (2024). Реформа системи правосуддя Албанії в контексті процесу вступу до Європейського Союзу.
10. Скрипник О. Євроінтеграція Республіки Північна Македонія: здобутки, проблеми та перспективи. *Європейські історичні студії*. 2022. № 21. С. 28–40.

- 11.Кравченко Д. Європейська інтеграція Північної Македонії: виклики XXI ст. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*. 2022. № 4. С. 72–79
- 12.North Macedonia warns the EU of growing Russian influence. Euronews.URL: <https://www.euronews.com/my-europe/2025/04/03/north-macedonia-warns-the-eu-of-growing-russian-influence>
- 13.Britannica – History of North Macedonia. Independence of North Macedonia. URL: <https://www.britannica.com/place/North-Macedonia/History>
- 14.Новинна публікація від видавництва «New Voice»: «Вучич сказав, що не планує вводити санкції проти Росії чи «інших друзів», 25 січня 2025. URL: <https://is.gd/3E7GFU>
- 15.Bazić, J. (2019): Relations of Serbia and the European Union: Socio-Historical Determinants and the *Contemporary Political Issues*. *Politeja*, 303–322 p.
- 16.Britannica – History of Serbia. Independent Serbia. URL: <https://www.britannica.com/topic/history-of-Serbia/Independent-Serbia>
- 17.For first time, a majority of Serbs are against joining the EU - poll. *Euronews*. URL: <https://www.euronews.com/2022/04/22/for-first-time-a-majority-of-serbs-are-against-joining-the-eu-poll>
- 18.Britannica – History of Bosnia and Herzegovina. Ancient and medieval period. URL: <https://www.britannica.com/place/Bosnia-and-Herzegovina/History#ref749862>
- 19.Завгородня В., Наумов А. «Шлях до Дейтона»: процес мирного врегулювання військового конфлікту в Боснії та Герцеговині у 1992- 1995 роках. Сумський історико-архівний журнал. 2020. № XXXV. 2020. С.72-83
- 20.Britannica – History of Bosnia and Herzegovina. Postwar Bosnia and Herzegovina. URL: <https://www.britannica.com/place/Bosnia-and-Herzegovina/Postwar-Bosnia-and-Herzegovina>
- 21.Парфіненко.А. Війна в Україні та Західні Балкани: імперативи нової геополітичної динаміки розширення ЄС. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*, 2024, 1 (18): 185-204.

- 22.Новинна публікація: «Розшукуваний Додік показався в Москві». *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/04/1/7208484/>
- 23.Нечаєва-Юрійчук.Н. " Витоки та перспективи подолання етнополітичних проблем у сучасному Косово: уроки для України. Влада та управління (2014): 185-206.
- 24.Britannica. Kosovo – Yugoslav, Serbia, Albanian. Kosovo in Yugoslavia. URL: <https://www.britannica.com/place/Kosovo/History>
- 25.Mexhuani B (2023) The prospects and challenges of Kosovo's accession to the EU in light of the EU's policies and priorities. *Frontiers in Political Science* 5: 1–12.
- 26.Новинна публікація: «У Косові відбудуться перші недострокові парламентські вибори». *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/08/16/7192275/>
- 27.Новинна публікація: "Військовий союз Сербії та Угорщини. Проти кого?". *Главком*. URL: <https://glavcom.ua/digest/vijskovij-sojuz-serbiji-ta-uhorshchini-proti-koho-1054508.html>
- 28.Milačić, F. 2019. Europeanization and the Statehood Problem: The Cases of Croatia and Serbia. *Nationalities Papers* 48 (5): 1–15.
- 29.Britannica – History of Croatia. Independent Croatia.URL: <https://www.britannica.com/place/Croatia/Independent-Croatia>
- 30.Puljiz, J. & Butković, H. (2024) *Crisis Era European Integration; Economic, Political and Social Lessons from Croatia*. London: Routledge
31. Гончарук. О. Західні Балкани у світлі сучасних геополітичних тенденцій. Політологічні читання імені професора Богдана Яроша : зб. наук. та навч.-метод. праць / за заг. ред. В. І. Бортнікова, Я. Б. Яроша. – Луцьк : Вежа-Друк, - Вип.14 – 180 с.